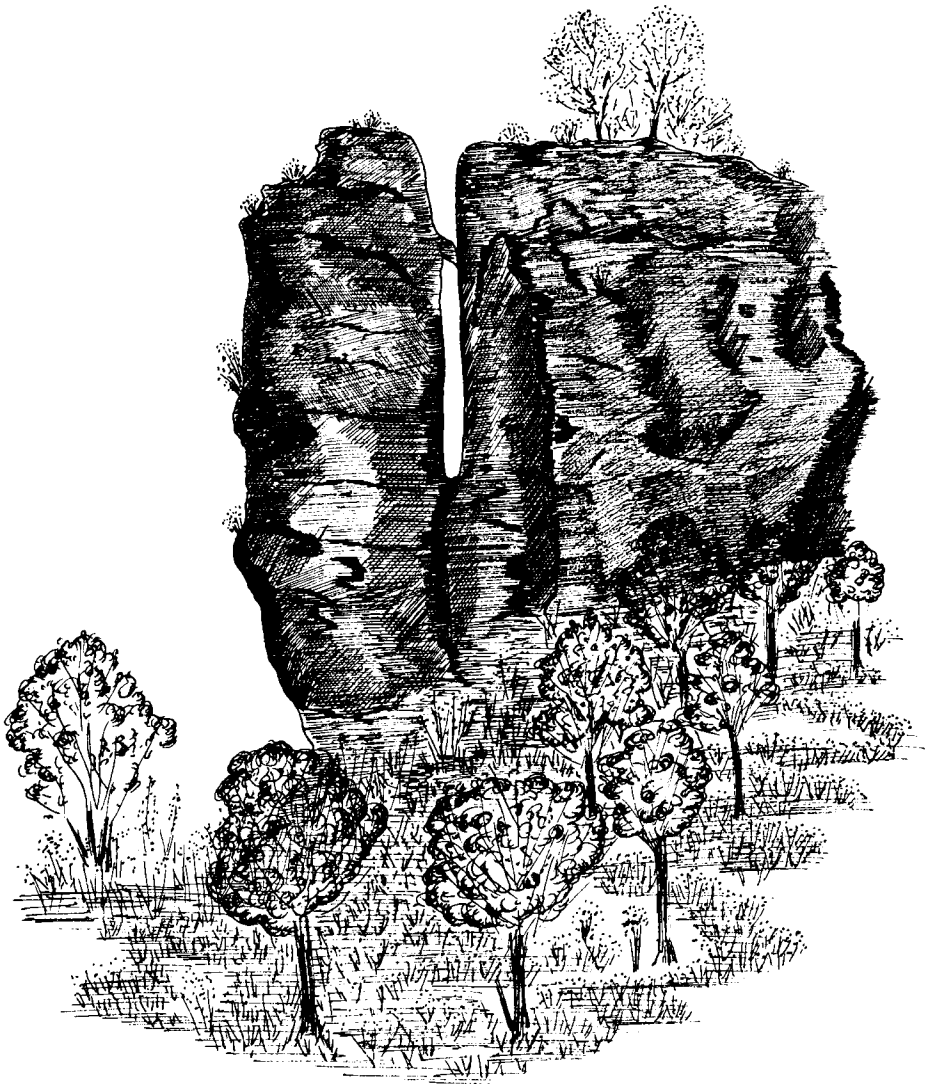

Gerolstein in de Eifel

Munterley

Gerolstein in de Eifel

C. Karnekamp

Het stadje Gerolstein in de Eifel, Duitsland, is reeds zeer lang een begrip, zowel bij de beroeps - als bij de amateurgeoloog, vooral als het over het Devoon gaat. Dit geldt niet alleen voor Duitsland zelf, neen dat geldt voor de gehele wereld. In vrijwel elk geologieboek komen we de naam Gerolstein tegen.

Als voorbeeld daarvan citeren wij een gedeelte uit het bekende boek 'Geheimschrift der aarde'.

De Eifel als palaeontologische goudmijn'. Het zou niet verantwoord zijn het Devoon als afgehandeld te beschouwen voordat ook iets over de Eifel gezegd was. Dit plateau-land vormt niet alleen uit aardrijkskundig, maar ook uit geologisch oogpunt de voortzetting van de Ardennen en behoort dan ook tot de gebieden, waar het Devoon grote uitgestrektheden inneemt.

Het is vooral een centrum, dat in de geologische wereld beroemd is geworden. Ontelbare beroeps- en amateurgeologen hebben hun verzamelaarshart opgehaald in het overrijke, midden-devonische jachtgebied rondom Gerolstein. Nu eens trekken zij naar de omgeving van Auburg en Munterley om koraalriffen te plunderen, die drie honderd miljoen jaar geleden hun kleurenpracht ongeapprecieerd op de bodem van de palaeozoische zee ten toon spreidden, maar nu met schitterend geconserveerde *tabulaten*, *tetrakorallen* en *stromatoporen* de palaeontoloog, ondanks hun thans modderige tinten, toch nog in verrukking brengen. Dan weer ging de tocht naar het Mühlenwäldchen om uit de kleiige gesteenten talloze *brachiopoden* bijeen te garen. Of het land rondom Pelm leverde hen, naast allerlei *koralen* en *brachiopoden*, enige fraaie *trilobieten* en *crinoiden* op. Het is dan ook geen wonder, dat in alle geologische musea der wereld rijke collecties midden-devonische fossielen uit de Eifel prijken'.

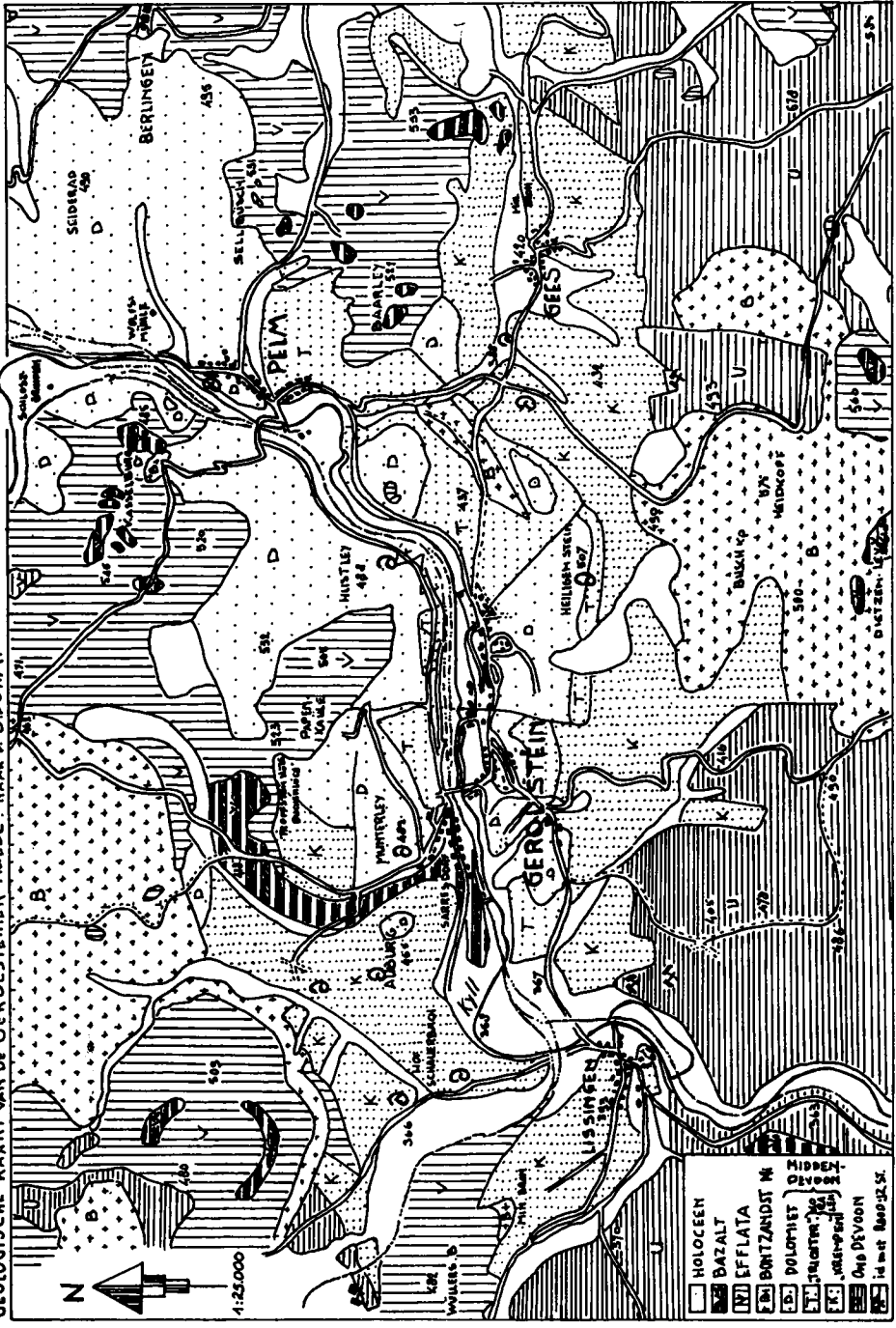
Tot zover Dr. I. M. van der Vlerk en Dr. Ph. H. Kuenen in hun boek 'Geheimschrift der aarde' zesde druk pag. 272.

En zelfs nu, na al die jaren van intensief verzamelen, is de voorraad fossielen in Gerolstein nog lang niet uitgeput. Daarom kwam het steller dezes wenselijk voor in dit nummer wat uitvoeriger op dit gebied in te gaan. Wij hebben dit jaar weer enige lange weekeinden voor de boeg en waar zouden onze leden hun tijd beter door kunnen brengen dan in de omgeving van dit stadje. Het is niet de bedoeling in dit artikel in de gaan op de bouw en het ontstaan van de Devoon-formaties, raadpleegt U hiervoor b.v. literatuur no. 1. Het gaat er dimaal om, wat U zoal kunt vinden en waar het te vinden is.

Voor een vlot verloop van uw excursie, vindt U hierbij een route-kaartje en een geologische kaart van het gebied. Op het situatie-schetsje van Gerolstein en omgeving vindt u met kruisjes de belangrijkste vindplaatsen aangegeven.

Liefhebbers van kamperen kunnen terecht op de Nederlandse camping Feriendorf. Voor vakantiegangers zijn er ook zomerhuisjes te huur.

GEOLOGISCHE KAART VAN DE GEROLSTEINER-MULDE NAAR D'ERDONNA.

Zoekt u liever een hotel, dan zijn deze in alle prijsklassen aanwezig. Eventueel kunt u ook nog bij particulieren terecht. De praktijk heeft uitgewezen dat voor een verblijf van een weekend, vooruit bespreken niet nodig is. Zelfs in het hoogseizoen lukte het mij zonder vooruit bespreken hotelkamers te vinden.

Wat Uw uitrusting betreft, een hamer heeft men nodig voor het wat handzamer maken van eventueel grote stukken koraal of om eens een stuk steen door te slaan. Een veel belangrijker hulpmiddel is een zeef met een maaswijdte van bijv. een ½ cm, een ouderwetse aszeef is ook zeer goed bruikbaar. Velen zullen zich afvragen, wat moet ik nu, als amateur-geoloog, met een zeef beginnen. De verklaring is echter simpel. Wilt u werkelijk een grote hoeveelheid materiaal verzamelen, spoel dan eens opgeworpen molshopen of hanteer de zeef in een beek, door er zand en stenen in te gooien en het zand er uit te spoelen. U zult zien dat er door middel van het zeven, de meest fraaie fossielen zijn te verzamelen die u anders alleen zou kunnen verkrijgen door moeizaam stenen te kloppen.

Wij zullen nu enige vruchtbare vindplaatsen wat nader bekijken en eens zien wat wij er kunnen vinden en welke verzameltechniek het best toegepast kan worden.

LISSINGEN. In de bosrand vinden we fossielen uit het o n d e r- d e v o o n. Enig graafwerk kan nodig zijn. De meest voorkomende fossielen zijn *brachiopoden*, waarvan één soort als gidsfossiel optreedt (*Spirifer cultrijugatus*).

HOF SCHAUERBACH. Een gasthof onderaan de heuvel waarop het Feriendorf ligt. Hier is een nieuwe weg aangelegd met een hoog talud. Dit talud is een zeer goede plaats om te verzamelen. *Brachiopoden* en masse, in vele soorten. *Mollusken* (tweekleppigen), niet algemeen, voor deze moet men oog hebben anders ziet men ze niet. Kleine solitaire *koralen* en zeldzaam een *trilobiet*.

Akkers tusen het FERIENDORF en de AUBURG. Hier kunt u, vooral na een regenbui vele kleine *brachiopoden*-soorten verzamelen. Ook solitaire *koralen* komen hier voor. Rond Feriendorf kunt u overal waar de grond door wandelaars vertreden is, genoemde kleine fossielen vinden.

STAUSEE. Hier is een holle weg met een steil talud waarin zeer goed fossielen verzameld kunnen worden, ook *trilobieten* zijn hier in goede exemplaren te vinden.

MUNTERLEY. Langs de voetweg naar de grot zijn kleinere stukken van kolonievormende *koralen* te vinden. Enig graafwerk zal veelal noodzakelijk zijn.

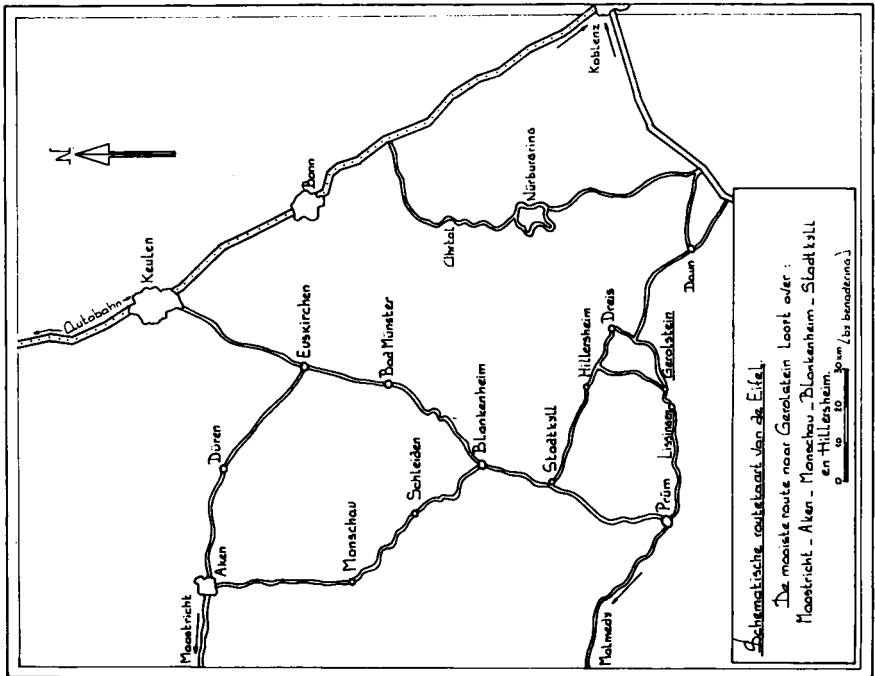
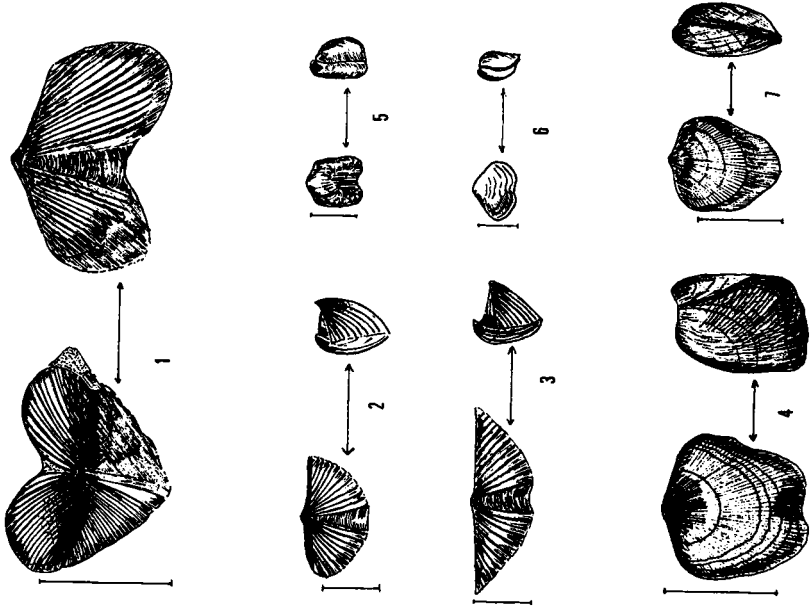
PELM. Steengroeve. Hier kunnen geweldige stukken koraal verzameld worden. Ook een tweekleppige mollusk (*Paracyclas*) komt hier tamelijk algemeen voor.

De steenkernen zijn meestal slecht geconserveerd en goed opletten is dan ook geboden. Ook steenkernen van *gastropoden* kunt u hier aantreffen.

HUSTLEI. Vooral *koralen* in grote stukken. Deze *koralen* zullen veelal tot een handzamer formaat gebracht moeten worden. Met veel geluk wordt er ook wel eens een *zeelelielk* gevonden.

HEILIGENSTEIN. Ook hier grote stukken *koraal*. Vroeger werd deze plaats als zeer rijk aangemerkt. Misschien dat er bij een langdurig verblijf veel te verzamelen zou zijn. Gedurende een lang weekend is hier weinig te verzamelen.

SALMERWEG (trilobietenvelden). Van oudsher het bekende oord voor het verzamelen van *trilobieten*. Succes is alleen te verwachten na een flinke regenbui. De *trilobieten* liggen niet meer voor het oprapen. Echter met veel geduld en een goed speurdersoog is er nog menig exemplaar te verzamelen. Let u vooral op de kleine exemplaren. Verder vindt u hier vele soorten *brachiopoden* en kleine tweekleppigen en natuurlijk ook de solitaire *koralen*. In de nabijgelegen beek kunt u de zeef hanteren.

Ook de molshopen in het weiland leveren na het spoelen een groe buit aan geërodeerde fossielen.

Aan de vindplaats langs de Salmerweg is van oudsher door velen gezocht. Meerdere kuilen welke in het gesteente met de daarop liggende dunne bodems, zijn uitgegraven en uitgehakt, getuigen hiervan. Het is raadzaam eveneens op het contact van bodem en gesteente goed te zoeken. Hier liggen maar al te vaak goed uitgeprepareerde *brachiopoden* en *trilobieten*. De *trilobieten* zijn meer dan eens in opgerolde houding versteend.

Talud van de weg naar GEES. Ook hier vele soorten *brachiopoden* in vele exemplaren; zó voor het oprapen!

VERKLARING DER PLATEN

Plaat 1 Brachieopoden.

- figuur 1 *Spirifer cultrijugatus* F. ROEMER, gidsfossiel voor het onder-devoon, Lissingen.
Coll. Karnekamp.
- figuur 2 *Spirifer elegans* STEININGER, Lissingen
Coll. Vriese-Hutteman.
- figuur 3 *Spirifer mediotextus* D'ARCH & D'VERN, Gerolstein.
Coll. Vriese-Hutteman.
- figuur 4 *Desquamatia ovata*, Lissingen.
Coll. Vriese-Hutteman.
- figuur 5 *Rhynchonella parallelpipeda* Brown, Auburg-Gerolstein.
Coll. Vriese-Hutteman.
- figuur 6 *Spirifer concentricus* SCHUUR, juveniel, Salmerweg-Gees.
Coll. Vriese-Hutteman.
- figuur 7 *Atrypa reticularis* (LINNÉ), Gerolstein.
Coll. Vriese-Hutteman.

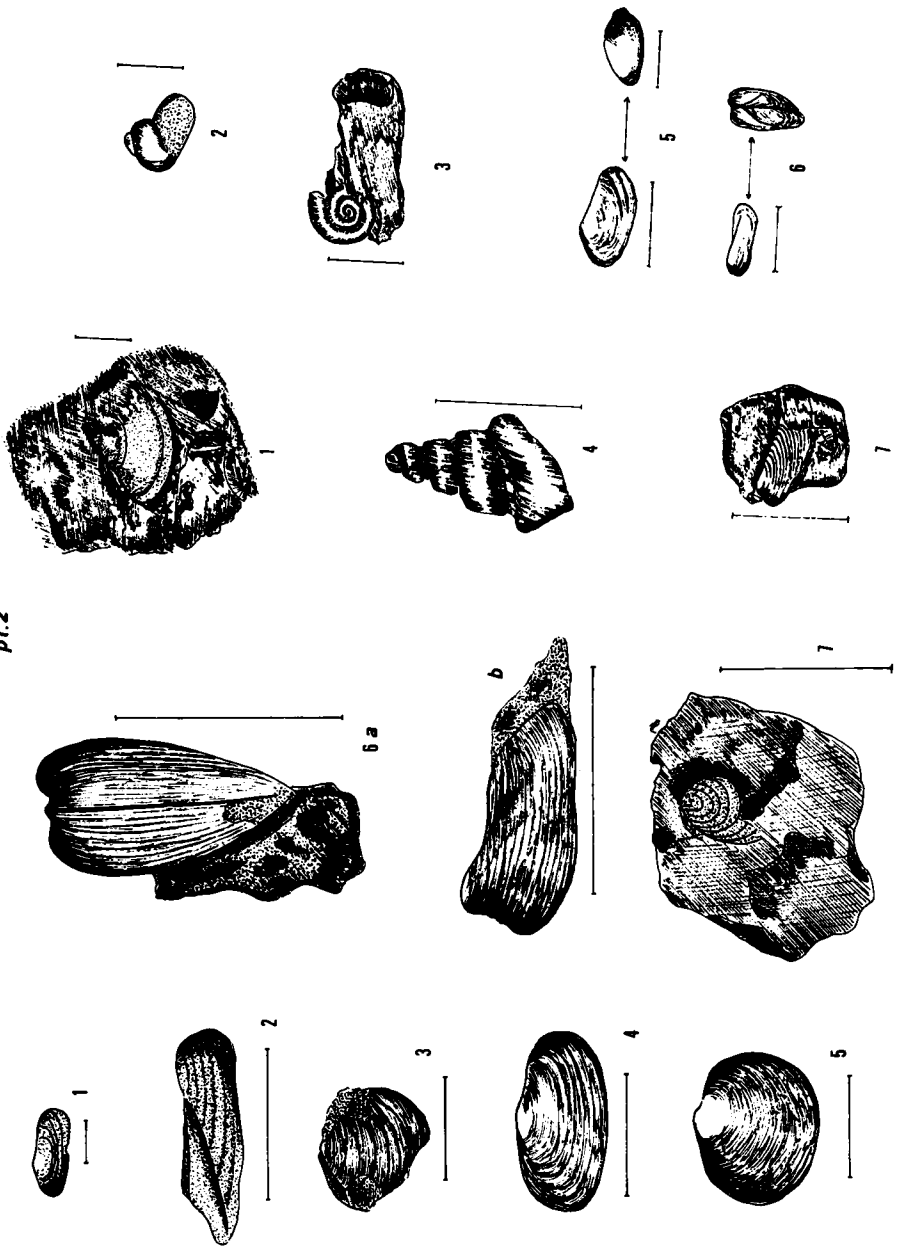
plaat 2 Mollusken-tweekleppigen.

- figuur 1 *Janeia spec?*. Oude Salmerweg bij Gees
Coll. Karnekamp.
- figuur 2 *Leptodomus spec?*. Hof Schauerbach (talud)
Coll. Karnekamp.
- figuur 3 *Paracyclas proavia* GOLDF., juveniel, Feriendorf Gerolstein.
Coll. Karnekamp.
- figuur 4 *Nucula maueri* BUSCH, Hof Schauerbach (talud)
Coll. Karnekamp.
- figuur 5 *Paracyclas proavia* GOLDF., Hof Schauerbach (talud)
Coll. Karnekamp.
- figuur 6 *Sanquinolites spec?*. Stausee, Feriendorf Gerolstein.
Coll. Karnekamp.
- figuur 7 *Lucina rugosa* GOLDF.?, Oude Salmerweg bij Gees.
Coll. Karnekamp.

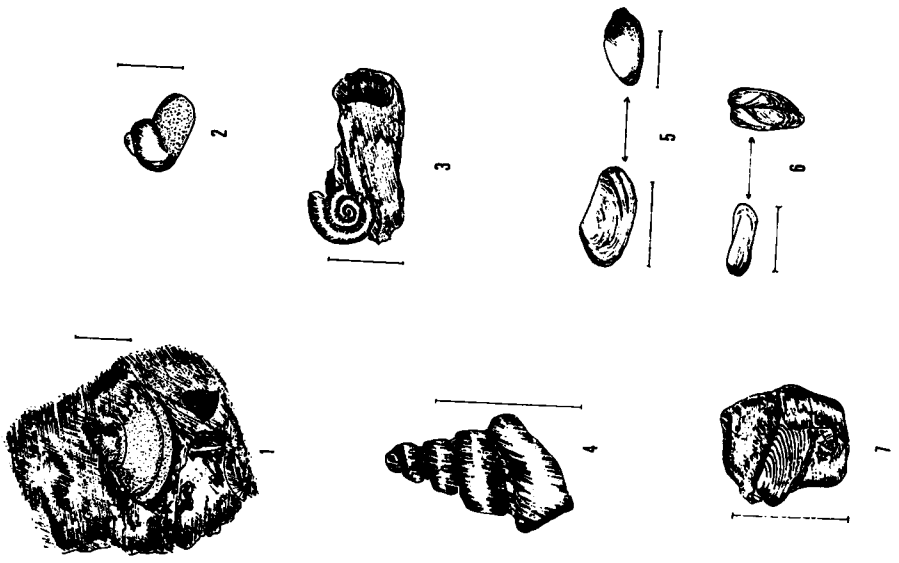
Plaat 3 Mollusken-tweekleppigen (5, 6 en 7), gastropoden (1, 2, 3, 4)

- figuur 1 *Pleurotomaria spec.*, tussen Gees en Pelm.
Coll. Vriese-Hutteman.
- figuur 2 *Turbonitella subcostata?* GOLDF., Pelm steengroeve
Coll. Karnekamp.
- figuur 3 *Euomphalus laevis* D'ARCH & D'VERN, beek langs de Oude Salmerweg.
Coll. Karnekamp.
- figuur 4 *Steenkern Worthenia?*, Feriendorf Gerolstein.
Coll. Karnekamp.
- figuur 5 *Nucula maueri* BUSCH, Oude Salmerweg Gees.
Coll. Vriese-Hutteman.
- figuur 6 *Leptodomus spec.*, juveniel, Oude Salmerweg Gees.
Coll. Karnekamp.

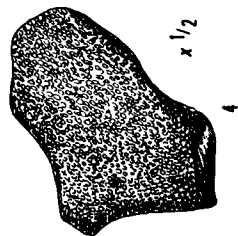
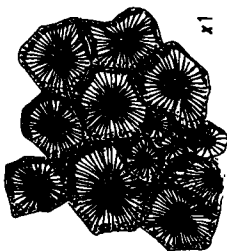
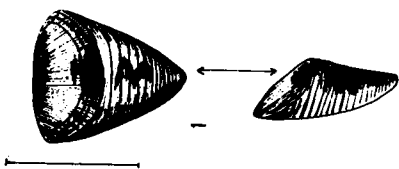
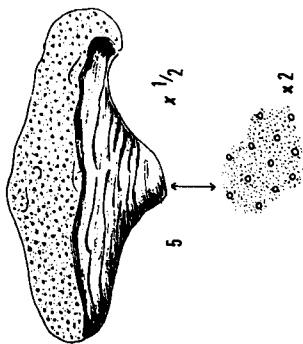
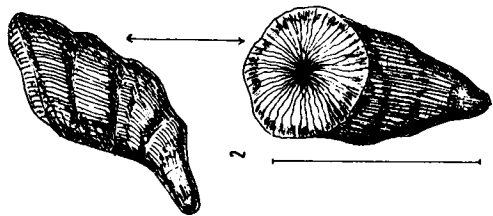
pl.2

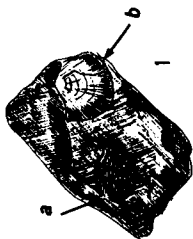
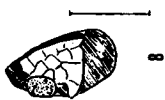
pl.3

pl.5

pl.4

BUCHENLOCH

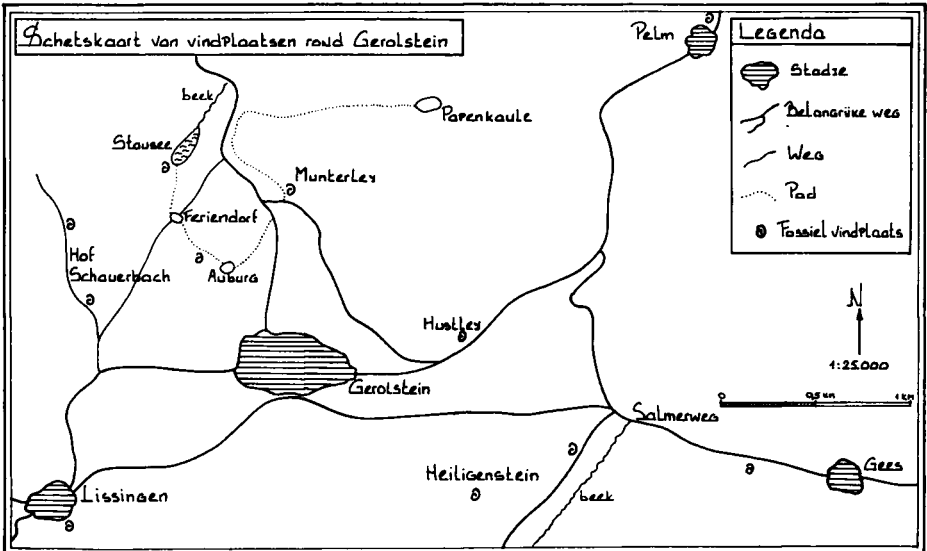
Deze grot bevindt zich in de noordwand van de Munterley. Zoals opgravingen aangetoond hebben werd deze grot bewoond door de Neandertalmens.

Er werden o.a. beenderresten gevonden van: sneeuwhoen, halsbandlemming, poolvos, mammoet, rendier, holenbeer en het wilde paard. De grote ingang, waardoor de bezoekers binnen komen, werd door de eigenlijke bewoners niet gebruikt. Deze was dicht gemaakt met pallsiaden.

De oorspronkelijke ingang ligt in de noordelijke zijwand van het massief en is niet meer dan een nauwe spleet. Hierdoor waren de toenmalige bewoners beter beschermd tegen de roofdieren.

Een klein overzicht van de vindplaatsen in de Gerolsteiner mulde.

Plaat 4 Trilobieten.

- figuur 1 *Pygidium Phacops latifrons* BRONN, (a) Feriendorf Gerolstein
Coll. Karnekamp - bij b. een brachiopode.
- figuur 2 *Phacops schlotheimi* BRONN, half opgerold exemplaar, Hof Schauerbach.
Coll. Karnekamp.
- figuur 3 *Phacops latifrons* BRONN?, opgerold exemplaar, boek langs Oude Salmerweg,
verzameld met de zeef. Coll. Karnekamp.
- figuur 4 Kopschild *Phacops schlotheimi* BRONN, Gees dorp (talud).
Coll. Karnekamp.
- figuur 5 *Phacops schlotheimi* BRONN, volledig opgerold exemplaar, Oude Salmerweg bij Gees.
Coll. Karnekamp.
- figuur 6 stukje kopschild van *Phacops schlotheimi* BRONN, bij het pijltje het oog met facetten.
Coll. Karnekamp. (Stausee).
- figuur 7 *Pygidium Asteropyge punctata* STEIN, bij deze soort is ieder rib van het pentser uit-
gegroeid tot een stekel (zeer zeldzaam), Oude Salmerweg bij Gees. Coll. Karnekamp.
- figuur 8 stukje van een kopschild van *Phacops schlotheimi* BRONN, fragmen van een zeer
groot exemplaar (streepje geeft ware grootte aan).
Talud Hof Schauerbach. Coll. Karnekamp.
- figuur 9 verdukt exemplaar van een gestrekte *Phacops schlotheimi* BRONN, talud Stausee
bij Feriendorf Gerolstein. Coll. Karnekamp.
- figuur 10 gestrekt exemplaar *Phacops schlotheimi* BRONN, Gees.
Coll. Vriese-Hutteman.

Plaat 5 Koralen.

- figuur 1 *Calceola sandalina* LAM., met deksel, Hof Schauerbach (talud)
Coll. Karnekamp.
- figuur 2 *Dohmophyllum cf. involutum* WEDEKIND, akkers tussen Feriendorf en Auburg.
Coll. Karnekamp.
- figuur 3 *Hexagonaria hexagonum* GOLDF., slechts een gedeelte van het totale stuk. Hustloi.
Coll. Karnekamp.
- figuur 4 *Favosites goldfussie* D'ORB., Palm steengroeve, slechts een klein stuk.
Coll. Karnekamp
- figuur 5 *Heliolites porosus* GOLDF., Feriendorf Gerolstein.
Coll. Karnekamp

Alle tekeningen zijn naar de originele stukken, streepjes geven de helft van ware grootte aan.
Indien niets aangegeven, stukken op de helft van de natuurlijke grootte.
Tekeningen zijn vervaardigd door de schrijver.

Literatuur en kaarten.

1. Die Kalkmulde von Gerolstein in der Eifel, DR. B. DOHM, 1930 (met geologische kaart)
2. Fossilien der Eifel. JOSEF MIESEN, 1969
3. Welche Versteinerung ist das? KARL BEURLEN, 1966
4. Stoffuss-Reisekarte. No. 106 Eifel-Mosel, 1:200.000
5. Topographische Karte 1 : 25.000, No. 5706 Hillesheim
6. idem No. 5705 Gerolstein
7. Korallen en koraalriffen, P. Schuyf, G & H aug. 1965 en okt. 1965
8. Driedaagse excursie naar Gerolstein in de Eifel, J. Stemvers-van Bommel G & H okt. 1965

Literatuur 1 en kaarten 5 en 6 zijn in Gerolstein in iedere boekhandel te verkrijgen.
Voor nadere inlichtingen kunt u zich altijd tot schrijver dezes wenden.
Slechts een zeer beperkt aantal soorten welke om Gerolstein te vinden zijn werden afgebeeld.
Om een voorbeeld te geven van de enorme rijkdom aan soorten, zij vermeldt dat er in dit gebied
alleen al plm. 56 soorten brachiopoden voorkomen. Bewerking van dit materiaal vraagt dan ook
veel speciale literatuur, aan algemene geologieboeken of excursiegidsjes heeft u niets. Hoogstens
kunt u dan een paar van de meer algemene soorten op naam brengen.
Aan te bevelen is Quenstedts Petrefactenkunde Deutschlands, de bibliotheek van Teylers Stichting
te Haarlem kan u hieraan wel helpen.